

RZECZNIK PRAW OBYWATELSKICH

Warszawa, 11 stycznia 2016 r.

Adam Bodnar

IX.517.2.2015.JN

Pan
insp. Zbigniew Maj
Komendant Główny Policji

Polska poprzez ratyfikację Konwencji ONZ o Prawach Osób Niepełnosprawnych (Dz. U. z 2012 r. poz. 1169) znajduje się w grupie państw, które gwarantują osobom z niepełnosprawnościami respektowanie praw człowieka i podstawowych wolności, bez jakiegokolwiek dyskryminacji. Rzecznik Praw Obywatelskich od dawna monitoruje stan przestrzegania praw osób niepełnosprawnych, w tym osób z niepełnosprawnością intelektualną lub psychiczną, przebywających w warunkach izolacji penitencjarnej. Podejmowane przez Rzecznika działania, tj.: badanie skarg osób pozbawionych wolności, analiza akt sądowych, wizytacje w zakładach karnych i aresztach śledczych, pokazują, że obowiązujące w naszym kraju standardy postępowania wobec osób niepełnosprawnych psychicznie lub intelektualnie są dalekie od oczekiwanych. Okazuje się bowiem, że do jednostek penitencjarnych trafiają osoby, wobec których zachodzi wątpliwość co do ich zdolności do świadomego uczestniczenia w procesie wykonywania kary. Są to przede wszystkim skazani, u których rozpoznano upośledzenie umysłowe w stopniu znacznym czy umiarkowanym, zdiagnozowano poważne uszkodzenia centralnego układu nerwowego, osoby cierpiące na chorobę psychiczną i długotrwale leczące się psychiatrycznie. Pobyt takich osób w warunkach izolacji penitencjarnej stanowi poważne niebezpieczeństwo dla ich zdrowia i życia oraz jest wyrazem odhumanizowania działań instytucjonalnych.

Egzemplifikacją wskazanego problemu są chociażby sprawy niepełnosprawnego intelektualnie Radosława Agatowskiego oraz cierpiącego na schizofrenię Arkadiusza Kusza, które budziły tak szeroki rezonans społeczny.

Dotychczasowa analiza przedmiotowego problemu prowadzi do wniosku, że brak jest systemowych rozwiązań dotyczących postępowania w przypadku pojawiających się wątpliwości co do sprawności intelektualnej lub psychicznej osoby zatrzymanej, a następnie umieszczonej w jednostce penitencjarnej. Ten stan rzeczy należy zmienić.

W mojej ocenie kluczowym wyzwaniem jest stworzenie odpowiedniego, spójnego i całościowego systemu wsparcia osób z niepełnosprawnością intelektualną lub psychiczną już od momentu zatrzymania, poprzez zapewnienie skutecznej komunikacji między taką osobą a funkcjonariuszami Policji oraz sprawnego przepływu informacji na temat trudności, z jakimi zmagają się osoby z dysfunkcjami, o których mowa, między podmiotami odpowiedzialnymi za wsparcie tych osób (pomiędzy Policją a Służbą Więzienną, Policją a sądem).

Wdrożenie tego zadania w pierwszej kolejności wymaga wzmocnienia świadomości funkcjonariuszy Policji o prawach człowieka i zjawisku niepełnosprawności. Policjanci, którzy jako pierwsi mają kontakt z zatrzymanym, powinni posiadać wiedzę na temat objawów upośledzenia umysłowego i zaburzeń psychicznych, potrafić je rozpoznać oraz znać metody postępowania wobec tych osób, by zabezpieczyć im prawa do informacji i komunikacji w dostępnych dla nich formach.

Nie oczekuję, by funkcjonariusze Policji potrafili diagnozować rodzaj zaburzeń czy przyczyny prezentowanych przez zatrzymanych zachowań. Uważam jednak, że uwaga skupiona na zatrzymanym również jako człowieku pozostającym w sytuacji kryzysowej pozwoli dostrzec nietypowe jego zachowania, np.: natrętnie wypowiedane myśli, spowolnienie psychiczne i ruchowe bądź nadmierne nieadekwatne podwyższenie nastroju, wypowiedzi świadczące o zmienionych percepcjach (słyszenie dźwięków, głosów nieistniejących osób), dezorganizacja myślenia, brak logicznego kontaktu słownego czy orientacji, co do miejsca, czasu i sytuacji, w której dana osoba się znajduje. Niepełnosprawność intelektualna objawia się natomiast obniżeniem pamięci, zdolności przetwarzania informacji i uczenia się, z równoczesnym opóźnieniem rozwoju psychoruchowego, zatem osoba z taką dysfunkcją często nie potrafi pisać, czytać, złożyć podpisu.

Powzięte informacje o występującej u zatrzymanego dysfunkcji intelektualnej lub psychicznej czy też dokonane spostrzeżenia, że zachodzą wątpliwości co do stanu psychicznego bądź intelektualnego zatrzymanego, winny być dokumentowane i przekazywane kolejnym organom, pod władzą których zatrzymany pozostaje (Służba Więzienna, sąd). Wdrożenie takiej procedury zwiększałoby szansę na uruchomienie odpowiedniej reakcji tych organów. Służba Więzienna od chwili „przejęcia” zatrzymanego mogłaby objąć go wzmocnionymi oddziaływaniami ochronnymi i penitencjarnymi oraz zadbać o szybką diagnostykę i zapewnić mu świadczenia lekarskie. Sąd zaś miałby

przesłankę do rozważenia potrzeby zarządzenia przeprowadzenia badań sądowo-psychiatrycznych oraz ustanowienia pomocy prawnej. Zapobiegłoby to sytuacjom osadzania w więzieniu osób, u których zaburzenia psychiczne bądź dysfunkcje intelektualne nie pozwalają na osiągnięcie celów kary określonych w art. 67 k.k.w. lub wykluczają pobyt w warunkach izolacji penitencjarnej, bowiem mógłby spowodować on pogorszenie stanu zdrowia skazanego i poważnie zagrażać jego bezpieczeństwu osobistemu. A tak niejednokrotnie dzieje się, gdy np. sąd orzeka karę w trybie uproszczonym, który nie przewiduje obowiązkowego udziału stron w posiedzeniu, wydając nakaz karny; wydaje w postępowaniu wykonawczym nakaz przyjęcia do zakładu karnego w związku z niestawiennictwem skazanego do jednostki penitencjarnej po zakończonej przerwie w wykonaniu kary pozbawienia wolności czy upłynięciu terminu odroczenia tej kary.

Z pełną stanowczością należy stwierdzić, iż fakt niepełnosprawności zwiększa obowiązki państwa mające na celu realne zapewnienie osobom zmagającym się z tym problemem poszanowania ich praw. *Zalecenie nr Rec (2006)5 Komitetu Ministrów dla państw członkowskich - plan działań Rady Europy w celu promocji praw i pełnego uczestnictwa osób niepełnosprawnych w społeczeństwie: podnoszenie jakości życia osób niepełnosprawnych w Europie 2006-2015, przyjęte przez Komitet Ministrów w dniu 5 kwietnia 2006 podczas 961 posiedzenia zastępców ministrów*, stanowi, że działania państw członkowskich winny być nastawione na służenie odpowiednią pomocą osobom, które doświadczają problemów w korzystaniu ze swojej zdolności prawnej i zapewnienie, by pomoc ta była proporcjonalna do wymaganego poziomu wsparcia.

W mojej ocenie realizacja zobowiązań wobec osób z niepełnosprawnością jest możliwa poprzez poszerzenie zakresu kształcenia funkcjonariuszy Policji o wskazaną wyżej problematykę, uwrażliwienie na problemy w funkcjonowaniu osób z niepełnosprawnością intelektualną lub psychiczną oraz dzielenie się pozyskanymi informacjami w tym zakresie z innymi podmiotami, zobowiązanymi do udzielania wsparcia osobom, o których mowa. Nawet krótka notatka, czy spostrzeżenie odnotowane przez Policjanta, mogą okazać się niezmiernie ważne i zwrócić uwagę sądu lub innych instytucji na konieczność zastosowania określonych procedur.

Tożsame postulaty skierowałem również do Dyrektora Generalnego Służby Więziennej.

Podniesione kwestie były już przedmiotem zainteresowania Komendanta Głównego Policji, w efekcie czego powstało opracowanie Pełnomocnika Komendanta Głównego Policji ds. Ochrony Praw Człowieka z dnia 11 sierpnia 2015 r. „Uproszczona analiza problematyki podejmowania interwencji policyjnych wobec osób z zaburzeniami psychicznymi lub niekontrolującymi swoich zachowań i innych przyczyn”, z którym chętnie się zapoznam.

Mając powyższe na uwadze, na podstawie art. 16 ust. 1 ustawy o Rzeczniku Praw Obywatelskich, zwracam się z uprzejmą prośbą do Pana Komendanta o rozważenie podniesionych kwestii oraz poinformowanie o stanowisku zajęтым wobec przedstawionego problemu i sformułowanych propozycjach jego rozwiązania.

Jednocześnie proszę o rozważenie opracowanie wytycznych w zakresie dokumentowania oraz przekazywania informacji i spostrzeżeń dotyczących stanu psychicznego bądź intelektualnego zatrzymanego przez funkcjonariuszy Policji. Będę wdzięczny za udostępnienie mi efektów pracy w przedmiotowym zakresie oraz wskazanego wyżej opracowania z dnia 11 sierpnia 2015 r.

Podpis na oryginale